

esse adolescentula, imo in lumbis Abrahae; vel potius pacti, scilicet cum Mose in Sina inito (tunc enim eras quasi adolescentula, ut dixit vers. 4); «Recordabor,» ut te recipiam, ineamque tecum aliud pactum novum, tum per Zorobabel, tum potius per Christum, illudque sempiternum, Jerem. cap. xxxi, 31. Nam pactum sub Zorobabel non fuit sempiternum, nisi hyperbolice, id est diuturnum.

Aliter Maldonatus; *g. d.* «Recordabor pacti mei,» id est puniam te secundum pactum meum. Nam in fodere non solum promissa erant praemiorum, sed et poenarum contra transgressores comminationes. *Levit. cap. xxvi, g. d.* Quia tu non es recordata pacti mei, ego ejus recordabor. Servabo enim illud in sumendo de te poenas, eo comminatus: cum autem punivero te, auferam pactum illud, et dabo tibi pactum aliud sempiternum, quod est Evangelium.

61. Et recordaberis viarum tuarum, et confunderis: cum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis, — *g. d.* Cum te ad gratiam et regnum Christi eveham, erubescens vitam et peccata praeterita, *Actor. ii, 17,* miraberis meam bonitatem, qua sororem tuam majorem Samaritam, et minorem Sodomam, id est gentes omnes vicinas, ad te deducam, ut eas in Ecclesiam et regnum tuum recipias, ut quasi filias. Hierosolymae enim coepit Ecclesia Christi; unde Hierosolymitana Ecclesia mater est fidelium omnium. Hinc Isaias, cap. lx, 4, sub nomine Jerusalem alloquens Ecclesiam: «Fili, ait, tui de longe venient,» *g. d.* Tunc non amplius superbe arrogabis tibi justitiam, nec so-

rores tuas, id est alias gentes, contemnes; sed summa reverentia veneraberis mea iudicia, et summa gratitudine mihi devotam, gentes omnes ut sorores complecteris, et ut filias amabis.

NON EX PACTO TUO, — cum Mose et tecum inito in Sina (quod servos faciebat et rogebat metu mortis), quod violasti; sed ex pacto meo, quod olim Abrahae promisi, et nunc per Christum praestabo, quod est pactum faciens et adoptans te in filium, ac regens te spiritu charitatis et timoris filialis, puta pactum et Testamentum novum, quod est lex gratiae, imo gratia Christi.

63. ET NON SIT TIBI ULTRA APERIRE OS, — *g. d.* Non audebis ultra conqueri, imo nec hiscere, aut mutire, cum videbis tuam indignitatem, meamque erga te clementiam et beneficentiam, qua quasi certabo cum tua impietate, eamque vincam et obruam. Mittam enim tibi tuisque Christum unigenitum meum, qui ibit quasi lux ad caecos, vita ad mortuos, via ad errantes, veritas ad falsos et fallaces, salus ad aegros, fortitudo ad fragiles, redemptio ad captivos, justitia ad injustos, fons aquae vivae ad aridos, princeps pacis ad discordes, panis vitae ad laborantes fame, Deus ad peccatores, eosque faciet sanctos, saturos, concordēs, justos, liberos, sanos, fortes, veraces, vivaces, vegetos et lucidos. Tractat hoc argumentum Apostolus epist. ad Roman. praesertim cap. iii, ubi docet, nec Judaeos, nec gentes debere gloriarī de sua justitia, sed confundi ob sua peccata; ac laudare et gratias agere Deo, qui gratis indignis contulit gratiam, justitiam et salutem per Christum.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sub typo duarum aquilarum pugnantium, quarum major minorem debellat, describit Nabuchodonosorem et Pharaonem inter se pugnautes, ex quibus ille hunc debellavit. Quocirca praedicit, quod Pharaoni inimicus Sedectas et Judaea (quam vinea comparat), ac contra Dei voluntatem rebellans Nabuchodonosori, ab eo regno, oculis et patria privabitur: Joachin vero ex Dei voluntate, eidem se tradens, exaltabitur. Primo, proponit ipsam parabolam: deinde, vers. 11, eam applicat et explicat eo modo quo dicit.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis, propone aenigma, et narra parabolam ad domum Israel, 3. et dices: Haec dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri. 4. Summitatem frondium ejus avulsit: et transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam. 5. Et tulit de semine terre, et posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas: in superficie posuit illud. 6. Cumque germinasset, crevit in vineam latiore statura, respicientibus ramis ejus ad eam: et radices ejus sub illa erant; facta est ergo vinea, et fructificavit in palmitibus, et emisit propaggines. 7. Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis: et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areo-

lis germinis sui. 8. In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, et portet fructum, ut sit in vineam grandem. 9. Dic: Haec dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, et fructus ejus distringet, et siccabit omnes palmites germinis ejus, et aresecet: et non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evellet eam radicibus? 10. Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cum tetigerit eam ventus urens, siccabitur, et in areis germinis sui aresecet? 11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: 12. Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significant? Dic: Ecce venit rex Babylonis in Jerusalem: et assumet regem, et principes ejus, et adducet eos ad semetipsum in Babylonem. 13. Et tollet de semine regni, ferietque cum eo foedus: et ab eo accipiet jusjurandum, sed et fortes terrae tollet, 14. ut sit regnum humile, et non elevetur, sed custodiat pactum ejus, et servet illud. 15. Qui recedens ab eo misit nuntios ad Aegyptum, et daret sibi equos, et populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit haec? et qui dissolvit pactum, numquid effugiet? 16. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco regis, qui constituit eum regem, ejus fecit irritum juramentum, et solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. 17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharaon praelium: in jactu aggeris, et in exstruktionem vallorum, ut interficiat animas multas. 18. Spreverat enim juramentum ut solveret foedus, et ecce dedit manum suam: et cum omnia haec fecerit, non effugiet. 19. Propterea haec dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, et foedus, quod praevicatus est, ponam in caput ejus. 20. Et expandam super eum rete meum, et comprehendetur in sagena mea: et adducam eum in Babylonem, et judicabo eum ibi in praevicatione qua depexit me. 21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent: residui autem in omnem ventum dispergentur: et scietis quia ego Dominus locutus sum. 22. Haec dicit Dominus Deus: Et sumam ego de medulla cedri sublimis, et ponam: de vertice ramorum ejus tenerum distringam, et plantabo super montem excelsum et eminentem. 23. In monte sublimi Israel plantabo illud, et erumpet in germen, et faciet fructum, et erit in centrum magnam: et habitabunt sub ea omnes volucres, et universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit. 24. Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, et exaltavi lignum humile: et siccavi lignum viride, et frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, et feci.

2. PROPONE ENIGMA, — id est obscuram similitudinem, sive, ut sequitur, parabolam. In Scriptura enim saepe haec tria, parabola, aenigma, proverbium confunduntur et pro eodem sumuntur, uti notat Jansenius initio proverbiorum. Scilicet significant illustrem quamlibet sententiam, praesertim acutam, parabolicam, moralem. Hebraeorum enim *משל* *masal* significat sententiam eminentem et predominantem, uti est proverbium, axioma, gnome, quales sunt in Proverbis Salomonis. Parabola, graece *παράβολα*, proprie est comparatio et similitudo. Aenigma est sententia obscura et subtilis: radix enim *אשכול* *aschavol* significat obscure loqui. Unde hebraice vocatur *חידה* *chida*, id est acuta propositio, a radice *חוד* *chod*, vel *חוד* *chod*, id est acuminare, acere, acute loqui.

5. AQUILA GRANDIS, — id est Nabuchodonosor rex. Aquila enim avium princeps, et viribus, et praevicacitate, et altitudine volatus, et audacia, et audacitate rostri regiam praese fert majestatem. Unde Cyrus et Artaxerxes Persae, ac postea Ro-

mani aquilam habuerunt pro insigni, sicut Chaldaei columbam, *Jerem. i, 16*. Sic de eodem rege ait Jeremias cap. xlix, 22: «Ecce quasi aquila ascendet, et avolabit, et expandet alas suas super Bosram.»

Nota: Aquila symbolum est regni et imperii; est enim ipsa avium regina. Unde Pyrrhus rex aquila dici voluit. Nam, ut ait Plutarchus in ejus Vita: «Dum a pugna magna cum gloria ac laetitia in Epirum reversus, a suis *ἀετός* id est aquila, salutaretur: Per vos, inquit, *ἀετός* sum, qui me vestris armis, tanquam alis in altum extulistis. Unde semper ei aquilae cognomen summe placuit, coque usus est.»

Filius Caroli Magni dictus est Arnulphus, quod germanice sonat *Arent hulp*, id est aquila auxiliium; vel quod illud aliquando ab illa accepit; vel potius, ut nomine suo moneretur se suis natalis, amicis ac subditis aquilina fortitudine, seu instar aquilae, auxiliium praebere debere. Hoc enim est munus principis.

Ajax cognomen habuit aquila: causam dicit Pindarus *Isthm.* ode 6, cum ait: «Hæc illi locuto misit Deus decem, avium magnam aquilam, et dulces ei intus titillavit gaudium, et dixit, locutus ut vir vates: Erit tibi filius, quem petis Telamon, et eum aquile, que apparuerit, cognomento appellabis Ajaxem late potentem, stupendum in laboribus turmarum Martiarum.» Cum enim Hercules in Telamonis gratiam sacrificaret, ut ei filius nasceretur, prætervolabat aquila: itaque propter aquilæ prætervolantis auspiciam, filius Ajax Telamoni natus, *ἄϊαξ*; dictus est. Hinc tradunt Gentiles, imo et Catholici, aquilam multis portendisse imperium. Quin et Gentiles omen et augurium ex aquila capiebant usque ad superstitionem. Ita, inquit, «in die natali Alexandri Magni, aquilæ duæ præpetes supra culmen domus insederunt; omen duplicis imperii, Europæ Asiæque præ se ferentes.»

«Nato Maximo (qui turbulentissimis reipublicæ temporibus imperator electus est a senatu, ut Maximini obvium iret crudelitati) quamvis ex humili et obscuro genere, patre scilicet arte ferrarii, aut, ut alii dicunt, carpentario, auspiciam dedit aquila, cum carum bubulum, et quidem multum, in patris cellam angusto impluvio projecisset; eam denique, cum jaceret, et nemo attingere auderet, religionis metu, iterum sustulit, et in proximam sacellum Jovis Præstitis delulit.»

«Simili ostento aquila infantem adhuc Aurelianum, vinctum fascia, sine ulla noxa de cunis sustulit, et in aram, que intra sacellum forte sine ignibus erat, deposuit,» ut auctor est Sabellianus, et ante eum Flavianus Vopiscus, ex Callistrate Tyrio in *Aureliana*.

«Albino etiam septima hora, postquam natus est, in convivio, quod natalitius suis deputabatur, dum sibi inderetur nomen, septem aquilæ parvulæ allatæ sunt, et quasi ad cunas pueri constitutæ. Omen pater ejus proclivius admisit, eo quod id rarissimum esset in illis regionibus, ubi Hadrumetum est.»

«Octavio Augusto, cum puer adhuc ruri, quarto ab urbe lapide via Campana educeretur, in nemore prændenti ex improvise aquila de manibus patrem rapuit, moxque altissime evolavit: quæ paulo post leniter delapsa, ex improvise cum dem ei reddidit,» Xiphilino, Suetonio et Diono testibus.

«C. Marius cum nidum aquilæ cum septem pulvis puer adhuc in agro reperisset, eumque gremio susceptum ad patrem delulisset; is admiratione motus, consiliis auspiciis, septies penes filium rei summam futuram accepit. Id in tot quot gessit consulatibus apparuit, quos eo numero primus omnium assecutus est.» Hoc tamen Plutarchus Romanæ censor historiæ, fabulosum existimat, quod aquilam dicant non ultra duos pullos parere, scilicet naturaliter et ordinare.

Regni auspiciam Romulo allatum ab aquilæ ex Ennio docet Cicerò, lib. I. *De Divina*: «Dum enim

fratres de imperio certarent, ac uter eorum moenia conditurus esset, contendere, se auspicio staturos, pactum inierunt; itaque aquilæ bina præpetes Romulo primas delulerunt.»

«Aquilam Tarquinio Prisco regnum portendisse vulgatissimum est: quippe quæ pileum sedenti abstulit, mox remisit; futurum inde Tanaiquilæ ejus uxore, Etruscorum disciplina instructa, interpretante, ut principatum caperet.» Rem gestam narrat Dionysius Halicarnassensis, lib. III. *Antiq. Rom.*

Plutarchus de Agone scribit: «Apud Argivorum aliquando deficit Heraclidarum genus, e quo regem ab aquila demonstratum iri: ac post paucos dies aquila in domum Agonis devolare conspecta fuit, itaque Agon rex designatus est.»

«Marcianus Imperator egregia præditus indole, cum miles esset, forte ad expeditionem se conferebat. In itinere cum dormiret aliquando, ii qui cum eo cubabant, cibus experrecti, aquilam homini expansis alis umbram præbere vident. Iidem in expeditione adversus Geiserichum Libyæ principem accidit, ut Marcianus inter alios in hostium potestate veniret. Itaque Geiserichus, captivum inspicere volens, ex sublimi quodam loco eos intuebatur. Hic Marciano consopito cernens umbram fieri ab aquila expansis alis, rem pro miraculo habuit, et virum divinum, et imperio Romano dignum censuit.»

«Idem accidit Basilio Macedoni imperatori, qui annis viginti regnum obtinuit. Is cum adhuc infans admodum esset,» ut Zonaras commemorat, «forte soli expositus in aestu jacebat, messe occupatis parentibus, egenis admodum. Tum vero aquila de sublimi advolans, expansis alis umbram ei præbebat. Cum autem aliquoties mater eam benignè conata, nihil efficeret, tandem hanc rem boni augurii loco duxit.»

Lechus, primus Polonorum dux, nidum aquilarum invenit, ibique ducatus et gentis suæ præsidium, ac quasi arcem construxit, vocavique Gnesnam, a nido, quem Bohemi *Gnido* vocant. Inde insigne boni auspicii et stemma successoribus ejus mansit, ut usque in hunc diem regis et regni Poloniae stemma sit alba aquila coronata, erecta, expansis alis, hiante rostro, merito Turcis formidabilis, minansque exitium. Ua Martinus Cromerus, lib. II. *De Rebus Polonicis*, et lib. XVII.

Suetonius quoque inter alia prodigia que Galbæ Imperatori regnum portendebant, de aquila ita scribit: «Galbæ Imperatoris avus dum sacra perageret, fulgur procurans, cum aquila ex ejus manibus exta rapuisset, sublimisque elata in frugiferam extulisset, sublimisque elata in frugiferam extulisset, quæcum, argurque summum, sed serum imperium portendi dixisset: Sane, inquit ille irridens, cum pariet nulla. Quo prodigio imprimis Galba confirmatus dicitur. Nam cum in Hispania res novas moliri est adortus, et ea terra nulla enixa est,»

Felix insuper illud fuit, quod idem Suetonius recenset de Claudio, «qui cum diu inter ludibria aule fuisset, sub Caio demum fratris filio consultatum adeptus est; quamprimum autem, inquit auctor, cum fascibus ingressus est forum, prætervolans aquila dexteriori consedit humero, indicio futuri apud eum imperii manifesto.»

«Rursus de Vitallio copias suas dividente, quas adversus Othonem præmiseret, quasque ipse perduceret, faustum hoc narrat augurium: «Siquidem a parte dextra repente aquila advolavit; lustratisque signis ingressos viam sensim antecessit.»

«Hieronym quoque Siculum admodum adolescentem, privata fortune hominem aquila, quæ primo bello, quod inicit, in ejus clypeo resedit, regem aliquando futurum indicavit.» Ita Aldrovandus, *Ornithol.* cap. I. in aquila.

Porro pii principis et Imperatoris emblema est aquila tria depicta, ut pedibus terram tangat, capillibusque (est enim nostris Imperatoribus biceps) ad celum elatis, et alis expansis, cum fulmine a sinistra, et lauri ramo a dextra, habeat hoc lemma: *in xalpa iaktropos*, id est, in opportunitate utramque. Hic enim est typus Imperatoris, demonstrantis se in terris quidem imperare, sed tamen mentis intentione ad celum aspirare, summoque studio, cum contemplationi, tum administrationi imperii (ut illud domi militiaeque bene gerat) intentum esse, ut ad Deum, cui omnia referuntur accepta, perveniat: aquila enim, imperii; fulgur, belli et pœnarum; laurus, pacis et præmii signum est.

MAGNARUM ALARUM, — multos habens sub se populos, et numerosos exercitus, quos ille secum traxerat. Hi enim sunt alæ militares.

LONGO MEMBRORUM DUCTU. — Chaldaeus, *longa membra*; Septuaginta, *extensa*. Per hoc significatur robur et potentia Chaldaeorum, quasi longe se extendens, et late imperans. Membrorum enim exprorecta longitudo apposite significat regni ejus amplitudinem et diuturnitatem: regnavit enim ipse 45 annis. Ex Hebreo verti potest cum Vatablo et Maldonato, *longis penis*, ac per penas accipi possunt per metaphoram haste, aut equi velocissimi; quibus volare videbantur Chaldaei. De quibus Jeremias, cap. IV, 43: «Velociiores aquillis equi illius.»

PLENA PLUMIS, ET VARIETATE, — id est plena plumis verdicoloribus, instar pavonis, ait R. David. Hæc pluma significat exercitum Nabuchodonosoris ex variis gentibus conflatum. Septuaginta vertunt: *plena ruginum*, id est militum rapacium. Rursus plume hæc significant opes et gloriam (1). Auct. S. Gregorium, XXXI. *Moral.* XIX: «Aquila,

ait, est Nabuchodonosor: pro immensitate exercitus, dicitur magnarum alarum: pro diuturnitate temporum, longo membrorum ductu: pro multis divitiis, plenus plumis: pro immensa terrene glorie compositione, plenus varietate describitur.» Et Aldrovandus, *Ornithol.* cap. I: «Plumæ, ait, significant opes quibus affluabat; varietas plumarum, gloriam rerum ab eo gestarum; ungues, armorum horrorem; Libanus, Judææ claritatem, atque celsitudinem longa annorum serie conspicuam. Unde ille medullam cedri avulsit, quippe nobilitatem extirpavit; et summas quasques frondes decerpit, id est non tanterram quidem regum proli, id est ætati infans, pepercit. Nam plumæ regum sunt opes. Sicut enim aquila sine plumis volare nequit: ita et principum dignitas omnis, nisi pecunia (quæ belli nervus est) fulta, enervis, et robore carens facile corrui, ut dixit Carolus IV Imperator ad principes Germaniæ apud Dubravium, lib. XVII.»

VENIT AD LIBANUM, — id est ad templum, ait S. Hieronymus, vel ad domum regiam, a Salomone ex cedris Libani constructam: vel potius ad ipsam Judæam et urbem Jerusalem, uti explicat vers. 12. Libanus enim terminus est Judææ, cujus caput est Jerusalem, quæ altitudine et candore mirorum, ac densitate palatiore ex cedris Libani constructorum, similis erat monti Libano. Ita Origenes, Apollinaris, Theodoretus. Jerusalem ergo vocat Libanum, quia persistit in metaphora aquilæ, quæ in montibus, non in urbis versari solet. Septuaginta vertunt: *Qui habet ductum intrinseci in Libanum*, quasi Nabuchodonosor non sua sponte, sed Dei impulsu et ductu venerit in Jerusalem. Ita Theodoretus.

4. TULIT MEDULLAM CEDRI (2). — Hebræi vertunt: *Tulit cacumen cedri*, id est regiam stirpem cum suis principibus duxit in Babylonem.

SUMMITATEM FRONDIUM (id est præciores stolones, ita Chaldaei: alludit enim ad stolones, qui ex arbore avelluntur, ut in altam inscrantur et transplantentur) EJUS AVULSIT, — id est regem Joachin tenerum (3), octodecim scilicet annorum, ac proceres abduxit. Ita Theodoretus et Apollinaris, et patet vers. 12. Unde S. Gregorius, XXXI. *Moral.* XIX: «Nabuchodonosor, ait, quasi aquila Judææ celsitudinem penos, nobilitatem regni ejus, quasi medullam cedri abstulit, et dum teneram regum prolem a regni sui culmine captivando sustulit, quasi summitatem frondium ejus avulsit.»

ET IN TRANSPORTAVIT EAM IN TERRAM CHANAN, — id est in Chaldaeam, que Chanaan dicitur, quia mer-

(1) Nomen *צפורה* *tsameret*, apud Nestrum tantummodo, et quidem quater, præter hunc locum (Isaia vers. 32, et cap. xxxi, 3, 10, 14) obvium, Jerchi ibidem notare ait, quod ita cum et gallicum *cima*, *cime*, id est vertex arboris, qui turio Colomella, lib. XX, cap. xlii. Turionem autem vocant teneritates summitatum arborum. (Rosenmuller.)

(2) Qui idem ac Jochonias.

catura erat dedita, ideoque potentissima, frequentissima, opulentissima: Chanaan enim mercaturie erat addicti. Hinc Chanaanus hebraice significat mercatorum, ut patet *Prov. xxvi, 24* et alibi. Pari modo emporium mercium omnium, et urbs negotiatorum erat Babylon, ut patet *Apoec. xviii, 10*. Unde « Chanaan » explicans, subdit: « In urbe negotiatorum posuit illam. » Ita S. Hieronymus, Præd. Maldonatus et alii. Alter Apollinarius et Theodorulus; censent enim Chaldaeos vocari Chanaanos, quod eorum mores et vita imbibissent. Alter quoque veritè Chaldaeos, cimirum: abduxit ad terram liberam a servilitate, quæ scilicet nulli erat subjecta et vœtigalis, quænis erat terra Chanaan ante ingressum Josue et Hebræorum in eam.

5. **UT TEXIT DE SEMINE TERRÆ.** — id est postquam stolones transplantavit, id est Joachin et principes Babylonem transtulit, accepit ex semine cedrorum terra Juda, id est accepit Sedeciam, qui erat de semine regio Judæorum, scilicet patris Joachin, cumque « posuit in terra, » id est in fudeam regem constituit, « pro semine, » ut scilicet in eo maneret semen stirpis regie; ut ipse stirpis regie « firmaret radicem super aquas » (1), id est populis multos, *Apost. xvi, 2*. Septuaginta, Chaldaeos et Hebræi vertunt, in terra seminis, id est fertili et sativa, quæ semen facile excipit et copiose refundit. Ita vocatur Judæa, quia fecunda.

6. **IN SUPERFICIE POSUIT ILLUD.** — Non profunde plantavit, sed in superficie jecit hoc semen (hoc enim est Hebræum קצת *espithaph*), sicut vitis inseruntur in fossa, non profunda, sed exstante ac pene æquante superficiem terre. Sensus est, *q. d.* Nabuchodonosor non firmavit Sedeciam alla regni radice, sed vires ejus frugit Nabuchodonosor, ut sibi maneret supplex et penderet a se, ut ipse quæ tam facile poterat evellere, quam cum reverat regemque creaverat. Chaldaeus veritè: *Vitem posuit illud*, quia sequitur: « Crevit in vineam, » quasi Propheta usat metaphoram: nam Joachin comparavit cedro, hic vero Sedeciam comparavit viti ob causam quam mox dicam.

6. **CREVIT IN VINEM LATIONEM (luxuriantem) RUBRA STATURA.** — id est Sedecias quasi vitis, vigens, gloria ac imperio crevit, verum non ut

(1) Mirum videri possit, inquit Hieronymus, vitem dicit plantatam ad aquas, si quis reputet Israhel, calidissimam regionem, vinearum in Massico, agrum Faleriæ montes, consistorium ubertatem, aquasque rivis hauri debere. et Winterbergium, Nocarici vini fecundissimam matrem, vitium in aridissimis, et anno etiam sitiente, gignere copiosissimum: nisi vitium Cretenum, est ante Neronis tempora generositas erat celebratissima, necnon constat ad palestina sinus Amyclani populata (vide Plinii *hist. nat.* lib. XIV, cap. viii); et Cornelius Celsus, rerum naturæ peritissimus, existimaret voto vitis eligendam esse colam, quod e fontibus in vicium radicitus humorem subministrat. Hinc colligere est, vitas si odorem agræ tenuerint, id est, si modice a fontium aut rivorum vicinia radices irrigantur, celerius atque felicitus proveniunt.

cedrus proceræ, sed quasi vitis humilis. Semper enim Babylonius eum sibi subjectum tenuit, *q. d.* Cedrus versa est in vitem, quia regnum Judæorum quod in Joachin et alius fuit excedit ut cedrus, in Sedecia fuit humile ut vitis.

7. **RESPICIENTES RAMIS EJUS AD EAM.** — scribitur aquilam, id est. ut S. Hieronymus, voluit Nabuchodonosor Sedeciam præresse populis Judæarum: sed ita, ut ipse et populi respicerent ad Nabuchodonosoris domini sui imperium et jussura.

8. **Secundo, victimis et melius: « ad eam, »** scribitur vitem, *q. d.* Rami hujus vitis non in altum surgebant, sed repressi incurbantur, et respiciebant ipsam vitem vitisque radicem. Ita enim refracta et repressa fuit potentia Sedecia per Chaldaeos, ut ramos, id est principes, haberet, non potentes ut Salomon; sed acceos, depressos, tenues et imbecilles. Est metaphora a vite vel arbore, cujus rami ab alia altiore, et a tecto aut muro reflectuntur ne in altum surgant, ita ut curvantur, et arborem ipsam respiciant. Ita Maldonatus.

9. **ET RADICES EJUS SUB ILLA ERANT.** — *q. d.* Aliquis, licet non altus, agabat illa vinea, id est regnum Sedecia, radices, ita ut in latum propagaretur. Alii, « sub illa, » scilicet aquila, puta sub Nabuchodonosore, firma radice stabat regnum Judæorum.

10. **FRUCTIFICAVIT IN PALMITES.** — *q. d.* Filios et magnas protulit.

11. **ET EMISIT PROPAGINES.** — id est posteriores ramos, scilicet civium, et populi longe lateque sese propagantes.

12. **ET FACTA EST AQUILA ALTERA GRANDIS.** — scilicet Pharaos, qui dicitur est Vaphres, vel Apries, vel Ephrae, rex Ægypti, qui magnus quidem erat, sed minor Nabuchodonosore, cum quo Sedecias rebellans Nabuchodonosori, fœdus inivit. Ita S. Hieronymus, Theodorulus, S. Chrysostomus, hom. *ad Populum*, tom. V, et alii passim. Hec ergo aquila priori opposita et ab ea subjuncta significat Pharaonem Nabuchodonosori oppositum, et ab eo subactum. Sic due aquilæ inter se pugnant, una altera vincitur, portenderunt exitium Iudææ ante Antonio et Augusto decurtaturo, si credimus romanis historicis. Cum enim starent ambo in prædicta signum expectantes, due aquilæ magno alarum clangore ex adverso conflixerunt, rostris sese motæ, ac infesto volatu incessenter. Suspensis id ostentum utrumque agmen, in presentis pugne eventum. Postremo, quæ ex altiori plaga stetit, valde adversam avem fugavit. Quomodo Antonius in spem certam victoriae crevit, sublatò chumovæ, in hostem decurrunt. Nec adversa parte minus ferociter conflixit: fit primo congressu vicium prælium, complexi se invicem milites, consertisque manibus non minore odio quam vi utrique dimicant, circumsonare gemitis et suspiria cadentium, et jam plurimas erant cruor fusus terra illa et cruenta cæde, cum primo

acies Bruti loco submota est, ordinibusque vi solutis, ad secundum tertiumque ordinem penetravit metus. Tum res ad fugam inclinavit: qua adversa Octavii milites hostilium castrorum portas multa vi occupant, ne cedentibus a tergo pretererit effugium. Tum vero excludisurum cædes fit, et a fronte Brutiani pressi fœda collectatione, caecoque occurru Appianus, lib. IV *De Bellis civil.*: « Jamque dies, inquit, dum se parant, ad nonam horam processerant, cum aquilæ due pugnare ceperunt inter utramque aciem, intentam summo silentio; cumque fugata esset quæ a Bruto steterat, conclamarunt hostes et signa collata sunt, fulgæ congressus superbus et immitis. »

Ejusmodi duarum aquilarum pugnantium auspicium Vespasiano configit, narrante his verbis Suetonio: « Ac non multo post comitia secundi consulatus, inenite Galba, statua divi Julii ad Orientem sponte versa est: acioque Hebraicis pitis quam committeretur, due aquilæ in conspectu omnium conflixerunt, victique altera, subvenit tertia a solis ortu, ac victricem abegit. » Per duas antem aquilas primas, intelligitur Vitellius et Otho; tertia vero veniens ab ortu solis significabat Vespasianum, qui, cum ex Judæa veniret, abegit victricem illam aquilam, hoc est Vitellium Othonis victorem.

De Octavio Augusto contra Antonium et Lepidum pugnaturo, Suetonius in hæc verba scribit: « Conflicti ad Bononiam triumvirorum copias, aquila tentorio ejus supersedens, duos corvos hinc inde infestantes afflixit, et ad terram dedit, notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitium prasagientem. » Nam aquila significabatur Augustus, qui collegas Antonium et Lepidum infestos illa afflicteret vexaretque, quemadmodum aquila duos corvos afflixit.

Triste item minimeque faustum fuit, quod Lacopeno imperatori, et Simeoni Bulgarorum principi accidisse scribitur. Quo enim tempore hi congressi inter se colloquebantur, aquilæ due supra ipsos volasse traduntur, cumque non sine clangore, et alarum insigni strepitu, sese mutuo infesto rostro anguibusque aggressor conflixissent, mox alteram ab altera discessisse, cum una se in orbem conferret, altera Thraciam versus volaret. Hæc prodigium augures minime letum esse judicabant; nam significari futurum, ut hæc inter eos pax rescinderetur.

13. **MULTISQUE FLUMIS.** — id est multis militibus; Item opibus et pompa; Septuaginta, *multorum virginitum*, id est rapax et vastator gentium multarum. Ita S. Hieronymus.

14. **ET ECCE VITÆ ISTA QUASI MITTENS RADICES SUAS AD EAM.** — *q. d.* Sedecias, et Judaica gens vires suas confluxit cum copias Ægypti contra Nabuchodonosorem. Alludit ad arbore, quæ in eam partem radices mittunt, ubi aquam essententium. Sic enim

Sedecias legatos misit in Ægyptum, opis petenda causa, quæ tota Nili aquis irrigatur. Ita Maldonatus qui per radices intelligit legatos.

15. **PALMITES SUOS** (id est nuntios, ait S. Hieronymus, et dices cum donis) **EXTENDIT AD ILLAM** (1). **UT IRRIGARET EAM DE AREOLIS GERMINIS SUI.** — id est, ut contra astum, id est iram Nabuchodonosoris eam arefacientem, rigaret de germine, id est robore et copia militum suæ areæ, id est Ægypti. Aquæ enim sunt milites, quæ sicut aquæ per areolas in hortos vel agros vicinos derivantur: ita et milites ex Ægypto transmittentur in Judæam. Alii, ut Vatablus, ut *irrigaret eam per fossas suas* germinantes, id est per fossas sui Nili abundantes, id est per fruges et opes Ægypti. Alludit enim ad Nilum qui irrigat et fecundat Ægyptum immixtus in agros per fossas, quæ ex eo in agros ducuntur. Septuaginta, ut *irrigaret eam cum gleba plantationis suæ*, id est, ut juvaret Judæam cum populo, in quo plantatus est Sedecias rex quasi viti primaria. Regem enim comparat viti, populum gleba.

16. **IN TERRA BONA.** — *q. d.* Non defecit Sedecias ad Pharaonem ex inopia, vel regni oppressione, quia benigne habebatur a Nabuchodonosore, eratque terra Judææ fertilis et dives; sed ex ambitione nolens subdi Nabuchodonosori.

17. **NONNE RADICES EJUS EVELLET?** (*q. d.* Aquila illa prior, id est Nabuchodonosor, radicem, id est regni Judæorum robur, evellet, et Sedeciam rigam eradicabit) **ET FRUCTUS** (id est filios) **EJUS** (quasi olive bæccas teneras) **DISTRINGET** (id est occidet) **ET SICCABIT OMNES PALMITES.** — id est principes morti dabit, ut sint quasi sicci palmitis.

18. **NON IN BRACHIO GRANDI, NEQUE IN POPULO MULTO.** — *q. d.* Non opus erit magna virtute aut milie ad superandum Judæos et Ægyptios: nam, primo conflictu, id faciet Nabuchodonosor. Ita factum est; unde adepta hæc victoria Nabuchodonosor, quasi securus et quietus, resedit in Reblatha cum copiis, et partem earum misit contra Jerusalem, quam, duce Nabuzardan, cepit et succendit, IV *Reg. cap. ult.* Alter Maldonatus, *q. d.* Non poterit rex Ægypti, quamvis cum magnis copiis veniat, Judæos et Sedeciam a Chaldeis liberare.

19. **UT EVELLET EAM RADICITUS.** — Pendet hæc interrogatio ab initio versus: « Nonne radices ejus evellet, » etc. *q. d.* Nonne fecit id quod paulo ante dixi, scilicet, nonne egit et peregit « ut evelleret eam radicitus? » idque non magnis copiis.

20. **CUM TETRIGIT EAM VENTUS URENS.** — Hebraice est *קצת hadim*, id est orientalis, qui siccus est et urens, *q. d.* Cum Chaldeus, qui est ad Orientem Judææ, eam quasi vitem, copias licet Ægypti irrigalam, tetigerit, et quasi ventus urens afflavit.

(1) « Et emisit propagines. » Hebraice *וְיָצֵא פְרָוֹת*. A *וְיָצֵא* *phœr*, sic rami arborum sunt dicti a coronæ similitudine, sicut et nostris hortulanis vertices arborum et sylvarum cultoribus nova ranorum propago coronæ dicitur.

desiccabit et desolabit eam in sua area, scilicet in ipsa Iudaea, profunda et germinante. Nam Sedecias et ejus principes in campis Jerichuntinis capti sunt, reliqui in urbe ipsa jam expugnata, IV Reg. xxv. Nota: Chaldae est terra Israel ad orientem septentrionalem; unde nunc orientalis, nunc aquilonaris vocatur. Vide dicta *Jeremie* 1. 14.

12. ASSUMET, etc., *ADDUCET*, — id est assumpsit, adduxit. Hæc enim Propheta dixit anno sexto post abductum regem Jechoniam in Babilonem. Unde in Hebræo est *vau* conversivum, quod verit futurum in preteritum. Hic incipit ænigma aquilarum, cedri et vitis explicare eo modo, quo jam explent.

13. ET TOLLET DE SEMINE REGNI, — tollet Sedeciam, enimque pro nepote Joachin, regem constituit.

FERIETQUE CUM EO REGES, — ut regnet, sed sibi sit vindex, quod licet in libris Regum non narretur, ex hoc tamen loco factum esse liquet.

SIC ET PORTES TERRE TOLLET, — principes multos tollet, vel sublatis apud se refectibit, tum in obsides, tum ut regni vires debilitet. Sic enim sustulit Joachin cum filiis aliisque primoribus.

17. ET NON IN EXERCITU GRANDI, NEQUE IN POPELO MULTO (non Pharaonis, sed Chaldeorum, *q. d.* Non erit magnus exercitus Chaldeorum et Nabuchodonosoris, contra quem pugnabit Pharaos, et tamen vincetur. «Næque» . hoc enim per hebraismum repellendum) IN JACTU AGGERIS, ET IN EXSTRUCTIONE VALLOREM — faciet Pharaos prelium, ut interficiat multos Chaldeorum; sed primo congressu fugiet cedetque tota Syria. Ita Polychronius et Græci, et patet ex vers. 9; illum enim hic applicat et explicat. Alii affirmative hoc accipiunt, idque dupliciter: primo, de Pharaone, *q. d.* Chaldeorum regio non impedit Pharaonis parvus exercitus, quantumvis jactis aggeris et vallos extruat. Favet Josephus *X Antiq.* xx. Secundo, de Nabuchodonosoro. Unde Vatablus vertit: *Næque Pharaos cum magnis istis copiis et ingenti multitudine quamquam efficiet, domo extruat agger, et munio ad excindendum animas multas, id est, ut Maldonatus, cum jocerit Nabuchodonosor aggerem, nihil poterit Pharaos Sedeciam adjuvare: qui sensus planus est, et congrue cum precedentibus et sequentibus coheret.*

18. SPREVERAT ENIM (Sedecias) JURAMENTUM — fidelitatis præstitum Nabuchodonosori.

ET ECCE DEDIT MANUM, — id est, et tamen fœdus cum Nabuchodonosore, data dextera, inierat, *q. d.* Violavit fœdus, data manu, initum. Ita Vatablus. Secundo lo aptius, *q. d.* Cum sprevisset et violasset Sedecias fœdus initum cum Chaldeis, dedit manum, fœdusque aliud inivit cum Pharaone. Ita Chaldeus et Maldonatus. Vide hic quam velit Deus servari fidem etiam hosti, eique infidelis, quamque perfidiam ulciscatur. Vide dicta *Jerem.* xxxix, in fine.

19. JURAMENTUM. — Hebræus et Septuaginta:

Juramentum meum et fœdus meum, non quod cum Deo, sed quod nomine Dei interposito initum esset hoc fœdus.

PONAM IN CAPUT EJUS, — ulciscar in ejus capite. 20. EXPANDAM, etc., RETE MEUM, — pata Chaldeorum copias. De quibus cap. xii, vers. 13.

IN PRÆVARICATIONE (Hebraice, *propter prævaricationem*) QUÆ DESPEXIT ME — violando juramentum et fœdus per nomen Dei factum et initum.

22. SUMAM REGO DE MEDULLA CEDRI (de familia regia), DE VERTICE (id est de Joachin, sive Jechonia regis, ramum) TENEREM (id est Zorobabel nepotem: Joachin enim genuit Salathiel, hic genuit Zorobabel) DISTINGAM. — Septuaginta, *auferam, ceteris scilicet foliis et ramis, id est regibus et principibus, sublatis, unum hunc tollam et extollam* (hoc enim est distingere), *ut plantata eum in monte excelso, id est in Jerusalem.* Cedrus ergo est familia regia Davidis, vertex ramorum est Joachin rex, surculus tener et lacteus est Zorobabel nepos Joachin, mons excelsum est Jerusalem. Propheta hic de more trisibus leta, minis promissa et consolationes subjungit.

Nota: Perstringit obiter Zorobabel, sed sub eo magis intendit significare Christum, qui natus ex Zorobabel, vel, ut Theodoretus, ex medulla cedri, id est ex Davide, qui fuit vir secundum cor Dei, et quasi medulla cedrorum, id est sanctorum in Israel, regnum Ecclesie sue instituit Hierosolymis. Ita Theodoretus. Nec enim Zorobabel rex fuit, nec sub ejus umbra omnes volucres requireverunt, nisi hyperbolice. Unde paraphrasis Chaldaea, et ex ea R. Salomon sic vertunt: *Accipiam ego regem Messiam, et plantabo illum super montem excelsum* (1).

Opponit se hic Deus Nabuchodonosori, *q. d.* Ille regem ex semine regio constituit Sedeciam, sed modico tempore regnabit. Perfidus enim erit,

(1) Ramo tenero quem de cedri excolisse cæcinnie, id est de regia domo Davidica (cf. vers. 3, 4.) desumptum, Deus sit plantaturus in monte excelso, Kimchi et post eum Grotius, innai voluit Zorobabelem, Jechania regis abnepotem (I *Paralip.* iii, 18, 19), sub cuius auspiciis exules in patriam redierunt. Et tamen, inquit et ipse Rosenmüller, minime competet magna et arguta, que de illo e semine regio ortundo hic prædicantur. Mæcum illum regem (יְרוּשָׁלַיִם, *Jerusalem*, *urbs*, *Jerusalem* dictam), de quo propheta ortus deonanturam, fore aliquando, ut ex genere Davi. natus, regem æternum et gloriosissimum constituet (4, ac gentes universas ad cultum Dei congregaret, et hoc loco describit, agnovissent ex Judæis ipsi antiquissimi et doctissimi Chaldeum certe, etsi in sua hujus loci interpretatione nomen *Messia* non discrete exprimeret, tamen de nomine alio cogitasse, satis arguit explicatio hemistichii posterioris vers. 23: *Et insulenter super eum omnes justi, et omnes mansueti in umbra regni ejus habitabunt.* Omnia sententia eadem imagine infra xi, 6; *Dom.* vi, 9, exprimitur. Hoc sane minime quadrat in Zorobabelem, qui neque rex magnus fuit, neque, si esset, tantus esse potuit, ut omnes gentes ad se colligeret cum ne Israelitas quidem omnes collegerit.

ideoque a Cnaldæo excidebatur, et regno privabatur. At Deus ex eodem Davidis semine constituit uti promissit, regem Christum, ut regnet super Sion montem sanctum ejus, puta in domo Jacobi in æternum: regni enim ejus non erit finis.

ET PLANTABO (tenentium hunc cedri ramum et verticem, id est Christum) SUPER MONTEN EXCELSUM ET EMINENTEM, — puta in Sion, id est Ecclesia. Septuaginta vertunt: *Suspendam illum in monte sublimi Israel, id est, ut Theodoretus: Crucifigam Christum in monte Calvarie, ut postea proferat fructum et germen christianorum immortale in toto mundo.* Quod nota contra Judæos qui negant Christi crucem et mortem; quia putant Messiam venturum cum pompa et fastu, quasi novum Salomonem. Porro apte vertunt Septuaginta. Nam pro *וְרִיבֵל וְרֵתֵל*, id est et *suspensum in alto, hoc est eminentem, ut vertit Noster; ipsi legerunt וְרֵתֵל וְרֵתֵל*, id est *suspendam*. Proprie enim dicitur quid, vel quis in monte suspensus; non autem ipse mons suspensus. Adde sola unius puncti mutatione, legi posse וְרֵתֵל וְרֵתֵל, id est et *suspensum*, hoc est et *suspendam*. Sæpe enim Hebraei infinitivum pro futuro usurpant, præsertim quando alia futura præcedunt, aut sequuntur, uti hic fit. Est enim Christus cedrus, que nunquam putrescit; unde et qua homo peccare non potuit. Rursum suos, sibi que fideles facit immortales. Tertio, Prado: Cedrus, ait, sublimis est Deus, qui solus habet immortalitatem. Cor cedri et medulla est Unigenitus, qui est in sinu Patris, quem plantavit in monte excelso, id est in utero Virginis virtutibus excelsæ, quasi in paradiso, ut ibi natus homo fructum daret pulcherrimum et præstantissimum. De cedro plura dicam cap. xxxi, 3 et sequentibus.

23. FACIET FRUCTUM, — faciet homines fideles, sanctos et beatos.

ERIT IN CEDRUM MAGNAM (id est, fiet magnus rex et Dominus: cedrus enim inter arbores primatum et quasi regnum tenet, non Zorobabel, ut patet, sed Christus; ita ut) SUB UMBRA FRONDIUM EJUS (id est potestate et protectione) OMNES VOLUCRES (id est justi, ait Chaldeus, qui cælestia cogitant et e terra ad cælum evolvant) HABITENT. — Simile est *Daniel.* iv, 17, de quo ibidem plura.

Nota primo: Cedrus arbor est perpetuo virens, juniper non abissimis, radiibus raris, per summa terra dispersis, folio duro, acuto mucrone capillato et spinoso; ligno contorto, nodoso; medulla rubente, odorata; bacis myrti flavis, odoratis et esulentis; novo fructu per autumnum cum annulo pendente. Laudatissima

in Creta nascitur, Ham in Libano et Africa. Cedro æterna materies, cariem non sentiens. Unde *digna cedro* dicuntur, qui merentur immortalitatem, ut consecrentur æternitati.

Nota secundo: Cedrus tres regni Christi dotes denotat. Nam, primo, cedrus est arbor maxime procerâ. In Cypro enim nascitur 130 pedes habens in longitudine; crassitudine autem ad quinquaginta hominum complexum; hinc sublimitatem regni Christi significat. Secundo, odore fragrat; hinc celebritatem Christi et Ecclesie admirat. Tertio, incorruptibilis est; hinc notat ejus æternitatem.

Narrat Plinius lib. XIII, cap. xxi, Numæ libros, cum essent chartacei et terræ infossi, quia succo cedri erant illiti, durasse ad annos 533. Porro succus hic vim habet diversam: nam viva corpora corrumpit, mortua servat incorrupta: unde a nonnullis cedrus vocata est *νεκροποιος*, id est *mortua*, puta cadaveris, *vita*.

24. ET SCIENS OMNIA LIGNA REGIONIS, — id est omnes homines, omnes gentes que ex variis regionibus crediderint huic cedro, id est Christo, præsertim feræ et barbæræ: hæ enim sunt ligna, id est arbores agri, ut habent Hebræa; cum Judæi, utpote domestici Dei, sint ejus quasi arbores hortenses.

HUMILIATI LIGNUM SUBLIME, ET SICCARI LIGNUM VERDE, — id est, deficiam regnum Sedecie, qui videtur jam florere et superbiere; et exaltabo lignum humile et aridum, id est regnum Jechoniae, qui jam in Babilone captus videtur aruisse, nec habere spem prolis regnatura. Nam Evimerodach Joachin exaltavit in solum regni, IV Reg. xxv, 7; et nepos ejus Zorobabel dux fuit populi redeuntis e captivitate, et ex eo ortus est Christus, totus terræ Dominus. Christo enim proprie hæc competunt, Zorobabeli hyperbolice tantum. Hoc est quod ait Isaias, cap. xi, 4: «Egredietur virga de radice Jesse (que jam exaruisse videtur), et flos de radice ejus ascendet.»

Moraliter S. Bernardus: «Humilitas, ait, est receptaculum gratiæ; scilicet est vas in quo Deus sua dona recondit. Unde S. Chrysostomus: «Humilitas, ait, est sacrificium maximum, et sublimioris philosophiæ mater.» Et S. Gregorius: «Humiles, dum se deiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt.» Superbi contra, dum ascendunt, diabolum imitantur, qui angelus ascensum ascendere voluit in montem Dei, sed repulsus descendit diabolus.

ET REGI, — et faciam certissima.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Uocat filios non puniri pro delictis parentum, sed pro meritis cuiusque vel vitam reddi, vel necem. Primum ergo docet se sublaturum vulgare hoc Judaeorum proverbium: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt; ac pro eo contrarium sancit, vers. 20, dicens: Anima quae peccaverit, ipsa morietur. Justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. Deinde, vers. 21, edicit: Si impius egerit poenitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Et vicissim: Si averterit se justus a justitia sua, omnes justitiae ejus non recordabuntur. Denique, vers. 30, involat peccatores ad poenitentiam, dicens: Facite vobis cor novum, et spiritum novum: et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 2. Quid est quod inter vos parabola veritatis in proverbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt? 3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola haec in proverbium in Israel. 4. Ecce omnes animae, meae sunt: ut anima patris, ita et anima filii mea est: anima, quae peccaverit, ipsa morietur. 5. Et vir si fuerit justus, et fecerit judicium et justitiam, 6. in montibus non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel: et uxorem proximi sui non violaverit, et ad mulierem menstruatam non accesserit: 7. Et hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento: 8. ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, et judicium verum fecerit inter virum et virum: 9. in praeceptis meis ambulaverit, et judicia mea custodierit ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus. 10. Quod si genuerit filium latronem effluentem sanguinem, et fecerit unum de istis: 11. et haec quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, et uxorem proximi sui pollutentem: 12. egenum et pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, et ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem: 13. ad usuram dantem, et amplius accipientem: numquid vivet? non vivet; cum universa haec detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit. 14. Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quae fecit, timuerit, et non fecerit simile eis: 15. super montes non comederit, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, et uxorem proximi sui non violaverit: 16. et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento: 17. a pauperis injuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in praeceptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet. 18. Pater ejus quia calumniatus est, et vim fecit fratri, et malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua. 19. Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium et justitiam operatus est, omnia praecepta mea custodivit, et fecit illa, vivet vita. 20. Anima, quae peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem

(1) Ad populum, de malis quasi non commiserit querentem respondet Propheta:

Primum, proverbium querentem per Jonendo, 1-3.

Secundo, rationem judicandi Deo usitatum exponendo, edicet, primo, attentam ad cuiuslibet meritum, 4; secundo, benevolam justo et innocenti, 5-9; tertio, severam contra impium, quantumvis filium patris prohi,

10-13; quarto, propitiam in filium probum patris licet

impium, 14-17; quinto, attemperatam personalibus sive patris sive filii meritis, 18-20.

Textum, equitatem hujus iudicii ostendendo, 25-29; primo, ex promissa peccatoribus poenitentiam agentibus indulgentia, 21, 23, 27, 28; secundo, ex intentata justitiam abjicientibus vindicta, 24, 26.

Quarto, adhortando ad poenitentiam, et declarando propensionem divinam ad dandum vitam, 30-32.

filii: justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. 21. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea, et fecerit judicium et justitiam: vita vivet, et non morietur. 22. Omnium iniquitatum ejus, quae operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet. 23. Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? 24. Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominaciones, quae operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiae ejus, quae fecerat, non recordabuntur: in praevaricatione, qua praevaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur. 25. Et dixistis: Non est aequa via Domini. Audite ergo domus Israel: Numquid via mea non est aequa, et non magis viae vestrae pravae sunt? 26. Cum enim averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitia, quam operatus est, morietur. 27. Et cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, et fecerit judicium et justitiam; ipse animam suam vivificabit. 28. Considerans enim, et evertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quae operatus est, vita vivet, et non morietur. 29. Et dicunt filii Israel: Non est aequa via Domini. Numquid viae meae non sunt aequae, domus Israel, et non magis viae vestrae pravae? 30. Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: et non erit vobis in ruinam iniquitas. 31. Proficite a vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum: et quare moriemini domus Israel? 32. Quia nolo mortem morientis: dicit Dominus Deus, revertimini, et vivite.

2. Quid est quod inter vos parabola veritatis in proverbium (hebraice, *Cur parabolizatis parabola istam?*) id est, cur crebro utimini hac parabola, seu proverbio? PATRES COMEDERUNT UVAM ACERBAM, ET DENTES FILIORUM OBSTUPESCUNT. — Syrus: *Patres comederunt uvam aceram, et dentes filiorum obstupescunt, vel congelantur, id est, ut Chaldaeus: Patres peccaverunt, et filii vapulant.* Occasio proverbii fuit, quod Propheta passim edixerat Jerusalem evertendam ob peccata Manassis; sicut Israel eversus fuit ob peccata Jeroboam. Ii enim inventores, et quasi fundatores fuerunt idololatriae Judaeorum. Ita Theodoretus.

Hinc patet Prophetam hic et toto capite loqui de peccatis actualibus, non de originali. In hoc enim verum est dicere: « Pater noster Adam comedit pomum acerbum, et dentes omnium filiorum obstupescunt, » et, ut ait S. Bernardus, *Iract. De Gradibus humilitatis*: « Ileo nascimur morturi, quia prius morimur nascituri, » et, ut ait S. Augustinus: « Prius damnati quam nati; quia Deus ex suo summi domini (quod in suas creaturas habet) jure, voluntatem omnium posterorum posuit in voluntate Adae, ut quod ille faceret bene vel male, hoc posterii censerentur facere. Voluntas ergo Adae fuit voluntas omnium posterorum; idque fecit Deus, ut Adam esset typhus, imo antityphus Christi, cujus voluntatem, satisfactionem et merita voluit esse nostram voluntatem, satisfactionem et merita. Christus enim « factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio, » ait Apostolus I Cor. 1,

30, qui et causam subdit: « Ut qui gloriarur, in Domino gloriatur. » Unde pie S. Bernardus, *serm. De Passione*: « Eleete, ait, puer Dei mei, quid tanta amaritudine, quid tanta confusione dignum commiseras? prosum nihil. Ego, ego homo perditus totius perditionis tuae causa exstiti. Ego, Domine, uvam acerbam comedi, et dentes tui obstupuerunt. » Porro qua sapientia, equitate, potentia et bonitate id fecerit Deus, in hac vita perspicere et penetrare nequimus, sed fide credimus. Quocirca est hoc unum e quatuor summis et difficillimis fidei nostrae mysteriis, quae humanum captum superant. *Primum* enim est mysterium SS. Trinitatis; *secundum*, Incarnationis Verbi; *tertium*, Eucharistiae; *quartum*, peccati originalis.

Nota « obstupescunt: » nam qui uvam immaturam comedit, ipsimet odonalgiam, id est dentium dolorem, patiuntur; qui vero comedentibus astant et in eos intuentur, eorum dentes obstupescunt, inquit Aristoteles, *Problem. sect. vii. Quast. V.* Ita et hic queruntur filii, ex parentum gula et culpa suos dentes obstupescere. Sic ait Poeta: « Delicta parentum immeritus, Romane, lues. » Simile est adagium Eubuli: « Si quid coecus deliquerit, vapulat tibicen. » Et illa: « Canis peccatum sus dependit: Faber cadit cum fullo-nem feris: Hic peccat, ille plebsitur: Quidquid delirant reges, plebsitur Achivi. »

Moraliter S. Gregorius, *lib. XI Moral. cap. xv*: « Quid, ait, uva acerba, nisi peccatum est? uva quippe acerba, est fructus ante tempus. Quisquis

enim presentis vite delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur uvam acerbam comedit, dentes ejus obstupescunt: quia qui presentis mundi delectatione paschitur, interni ejus sensus ligatur, ut jam spiritalia munda, id est intelligere, nequeant: quia unde in exterioribus delectati sunt, inde in internis obstupescunt. »

3. VIVO EGO, DICIT DOMINUS DEUS, SI ERIT ULTRA VOBIS PARABOLA HEC IN PROVERBIIUM. — Vatablus: Non erit ultra qui utatur parabolis, q. d. Juro per vitam meam, quod sciam ut ulterius non utamini ista parabola: quia scilicet re ipsa contrarium ostendam. Aliter Prado: censet enim hæc verba non esse asseverantis, sed comminantis, q. d. Juro per vitam, quod, si ulterius utamini hoc proverbio, ego severe vos puniam. Hoc enim intelligitur in isto exsecratorio, quod tamen boni omnis et euphemismi causa subicitur Hebraei. Hic sensus planus est, sed prior planior.

4. OMNES ANIMÆ MEÆ SUNT. — ratione creationis et infusionis earundem, ait Vatablus, q. d. Omnes animæ a me creatæ et corpori infuse sunt; ergo ob peccata patris, non peribit morte æterna filius. Secundo, et melius, omnes animæ, id est omnes homines mei sunt, q. d. Ne quis putet me grassari in filios, quod parentes punire non possim, uti subinde homines debiles et infirmi faciunt; ecce edico, quod omnes sciunt: « Omnes animæ meæ sunt, » q. d. Ego omnium hominum, tam parentum quam filiorum, tam majorum quam minorum æque sum creator, Dominus et iudex: ego in omnes vite et necis habeo imperium: ego sum qui, quos lubet, mortifico et vivifico: ac prout æquam pro meritis (sum enim requissimus juxta ac potentissimus) cuique dabo sententiam et sortem temporis vite, vel mortis. Ita Polychronius. De temporali enim ad litteram loqui hic Prophetam patet ex sequenti: « Anima, » id est homo, « qui peccaverit, ipsa morietur. » Respondet enim Judæis, qui falso queriebantur se plecti, et morte aliisque cladibus puniri ob peccata, non sua, sed parentum. Licet inde argumentum ducto a minori ad majus, id verius sit in pena æterna.

5. FEECIT JUDICIUM. — Iudex facit iudicium, cum damnat reos; justitiam, cum innocentes absolvit et vindicat. Privatus quisque facit iudicium, si nulli faciat malum; justitiam, si benefaciat, et bona opera accumulât. Ita hic capitur: privato enim culibet hæc dicuntur. Ita Prado.

Notat S. Hieronymus hic texti catalogum, et quasi gradus septemdecim virtutum: « Prima, inquit, est, fecisse iudicium; secunda, iudicio cupulasse justitiam; tertia, non comedisse in montibus; quarta, oculos non levasse ad idola; quinta, uxorem non violasse; sexta, menstruatæ uxoris vitasse complexus; septima hominem non contristasse; octava, pignus debitori reddidisse; nona, per vim nihil rapuisse; decima,

panem suum esurienti dedidisse; undecima, nudum operuisse vestimento; duodecima, ad usuram pecuniam non dedidisse; decima tertia, nihil ex his que dederis, amplius accepisse; decima quarta, ab iniquitate avertisse manum suam; decima quinta, iudicium verum fecisse inter virum et virum; decima sexta, in præceptis Domini ambulasse; decima septima, iudicia et justificationes illius custodisse. »

6. IN MONTIBUS. — Id est, in excelsis idolorum non comederit idolothya. Solebant enim idolis immolantes ex victimis a se immolatis comedere, ut essent participes sacrificii. Eratque comestio hæc consummatio idololatriæ. Ita S. Hieronymus.

OCULOS SUOS NON LEVAVIT. — Id est non adoraverit, non observaverit. Hinc enim est gestus orantium, ut oculos ad Deum attollant, Psalm. CXXII, 2: « Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec miseretur nostri. »

IDOLA. — Hebraice *גוֹלִים* *golum*, id est volutationes, id est stercorea convoluta. Ita vocantur idola, ob turpitudinem. Septuaginta vertunt, cogitationes, id est dii ab eis excoGITATI. Hinc enim sunt mentis eorum volutationes: assidue enim deos suos mente revolvunt, novosque ritus et modos eos placandi excoGITANT.

AD MULIEREM MENSTRUATAM NON ACCESSERIT. — Quia, ut S. Hieronymus, ex hoc congressu subinde nascuntur leprosi et vitiosi, et, ut Xistus Polyhistor dicit: « Adulter est, uxoris amator ardentior. » Talis autem est, qui ea tempore indebitum utitur. Vide dicta Levit. XX, 18.

7. HOMINEM NON CONTRISTAVIT. — non læserit Septuaginta, non oppresserit.

PIGNUS DEBITORI REDDIDERIT. — scilicet, qui pauper sit. Hinc enim ex charitate pignus reddi jubet lex, Exod. XXI, 26. Est ergo iniquitas, uti summo jure, dum per hoc charitas violatur; unde de tali ait Deus: « Si clamaverit ad me (pauper) a quo pignus repetis, exaudiam eum, » teque rigidum exactorem puniam: « Quia misericors sum, » Exod. XXI, 26.

PANEM SUUM ESURIENTI DEDIDIT. — Nota: Hic Prophetam commendat duo misericordie opera, que mire et peccatori et justo gratiam Deo conciliant. Primum est pascare esurientes. Hinc impense se addiderunt fideles olim et Sancti.

« S. Exuperius, inquit S. Hieronymus, episcopus, ad Rusticum monachum, Tolosæ Episcopus, vidua Sareptensis imitator, esuriens pascat alios, et ore pallente jejuniis, fame torquetur aliena, omnemque substantiam Christi visceribus erogavit. Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. »

S. Domitius, adhuc juvenis, in communi fame Hispanie distraxit libros et omnes res suas, pretiumque in pauperes expendit.

Idem in fame Burgundie fecit Eodicius senator, qui ad quatuor millia pauperum assidue aluit. Unde vox ad eum de celo lapsa est: « Eedici,

hanc, tibi et semini tuo panis non deerit in sempiternum; eo quod obedieris verbis meis, et famem meam refectione pauperum satiaveris. » Ita Gregorius Turonensis, lib. II Hist. Franc. cap. XXIV.

S. Judocus, Britonum regis filius, panem unicuique quem habebat ad victum quotidianum, distribuit pauperibus, dicens: « Deus nobis providebit. » Et ecce per fenestram visæ et inventæ sunt in alveo fluminis quatuor naviculae victualibus onustæ, de quibus, quis eas adduxerit, vel quo, jam victualibus exoneratas reduxerit, nescit usque hodie, ait Florentius Abbas in ejus Vita.

Leo I Imperator, cum adhuc privatus viveret, in itinere cæco cuidam silitenti dux viæ fuit, et potum quæsit; et cumque diu quærens non inveniret, B. Maria Virgo voce coelitus delapsa aquam ei in luto oculis cæci illito eum illuminaret, et tandem imperium ei promisit. Omnia hæc reipsa ei evenerunt. Ita historia Ecclesiastica, et ex ea Baronius, anno Christi 457.

Cum S. Heimerammus Episcopus Ratisponensis in tormentis gravissimis esset, carnifices videntes eum ita cruciari, nec tamen a laudibus cessare, invidentes linguam et præciderunt, itaque corporis trunco relicto abierunt. Venerunt ad eum Clerici et Vitalis presbyter, vir pius, a quo poposcit aquam; qui respondit: « Quid vis refo-cillari, cum sis membris corporis destitutus? Mors tibi potius optanda est quam vita. » Cui Episcopus, sine lingua loquens, hanc penam inflixit, dicens: « Quoties potum ori tuo applicueris, mentis inops fias; nec tamen cuiquam neces, sed inobedientie-exemplum de te præbeas. » Dixit hoc vir sanctus, et ut dixit ita factum est. Ita Cyrinus Episcopus in ejus Vita.

S. Willebrordo poscente pabulum et potum a divite, cum ille renuens abiret, ardenti sili percussus est, quam exstinguere toto anno non potuit, donec post annum redeunte S. Willebrordo, veniam ab eo petens impetravit. Nam Sanctus dedit illi cum benedictione de calice suo bibere, itaque absolutus et sanatus est. Ita Albinus Flaccus in ejus Vita.

Illustrius est exemplum puellæ Alexandriæ gentilis, quod refert Sophronius in *Prælo spiriti*, cap. CVII. Hæc quendam ob debita parentem sibi laqueum, et debito et morte liberavit, omnes suas opes ei elargiens. Unde coepit ipsa egere, ita ut ad victum comparandum corpus prostitueret. Incidit in morbum, quo in se reversa, facti poenitentis petit baptismum. Repulit eam sacerdos, nisi sponsorem, quod deinceps caste viveret, adduceret. Cum neminem reperiret, qui spondere vellet, obtulerunt se angeli specie alicorum quorundam, dicentes se spondere pro illa, itaque baptizata est; postea rogata de ea aulici illi, negarunt se eam nosse, aut vidisse. Unde cognitum est fuisse angelos. Illa ro-

gata ab Episcopo, vitam suam et elemosynam narravit, moxque obdormivit in Domino, dicente Episcopo: « Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum. »

Anno Domini 1123, asperima fuit hiems, unde secuta est ingens fames, in qua Caroli comitis Flandriæ mira fuit liberalitas. Nam quotidie omni panem petenti integrum dar; præcepit; ita ut semel apud Ipsas, una hora octingenti pauperes totidem panes acciperent. Præterea consuetudo illi fuit, omnibus feriis sextis tredecim pauperibus tredecim tunicas, totidem paria calecorum, totidem subuculas lineas elargiri. Ipse vero isdem feriis (nisi præcipuum festum incidisset) in pane et aqua jejunabat. Indutus cilicio, nudis pedibus, tunica talari, nec facie pedum auditas videretur, ad ecclesiam mane præparabat: illic ad meridiem usque devotioni deditus permanebat. Interim ex principibus ejus duo, præpositus S. Donatiani, et præpositus aula emerunt maximam frumenti copiam, ut venderent ad libitum suum: sed Carolus fecit illis reddi pecuniam; frumentum vero distribuit indigentibus aliis gratis, aliis competentis pretio. Quod diei mercatores egre tulerunt, et ex illa die in mortem domini conspiraverunt. Itaque die secunda martii, feria sexta, in templo S. Donatiani, post altare legentem psalmum *Miserere*, neaverunt ipsum, fisco capite, et amputato brachio dextro. Cujus pretiosa mors illico miraculis declarata est. Ita Christianus Maffueus, lib. XVIII *Chroniconum*, et Jacobus Meyerus, lib. IX *Annal. Flandriæ*, anno Domini 1116.

Eximium est quod scribit Martinus Cromerus, lib. II *De Rebus Polonorum*, Popielo principi Polonorum, ob crudelitatem et stragem suorum, a muribus et cadaveribus enatorum occiso, successisse Piasium hominem simplicem, qui agello modico colendo et mellificio vitam sustentabat, eo quod in egenos beneficis esset et in peregrino hospitalis. Cum enim duos habitu peregrino (angeli fuisse putantur, vel SS. Joannes et Paulus martyres, quos Julianus Apostata ob opes in pauperes expensas et ob Christi fidem necavit) regia exclusos, hilariter domum receptos, laute pro modico suo tractasset, accrevit ei portencia, redundavit ex vase mulla, adeo ut principem cum toto comitatu penuria laborantem, rerum copia refeceit. Quo miraculo vulgato, una voce omnes Piasium divino iudicio principem sibi dari conclamarunt, invitumque rusticano centone vestitum in regiam protractum, principatui inaugurarunt.

ET NUDUM OPERUIT VESTIMENTO. — Alterum hoc est misericordie opus Dei gratiam concilians, ideoque a priscis frequentatum, uti a Tobia, cap. I, vers. 20, et a S. Job, cap. XXXI, 19 et 20. Ita S. Martinus Ambiani pauperi, cum nihil aliud haberet, dimidiam chlamydem suam dedit. Neque secumque vidit Christum chlamydis suæ, qua

pauperem tesserat, parte vestium, qui ad angelorum multitudinem dicebat: «Martianus adhuc catechumenus hac me veste contextit.» Testis est Sulpitius in ejus Vita.

Ita S. Marcellianus unica veste interiore, qua erat indutus, vestivit pauperem, uti refert ex ejus Vita Baronius anno Christi 439.

Ita S. Marcellianus pallio suo involvens leprosum et asportans, admirabili miraculo deprehendit se Christum texisse et portasse. Christus enim, in caelum ascendens, dixit: «Martyri, tu non erubisti me super terram, ego te non erubescam super caelos.» Ita refert S. Gregorius, hom. 39 in Evang.

S. Francisus adhuc saecularis, vestiens militem pauperem, vidit nocte sequente palatium speciosum et augustum, cumque rogaret cujus essent illa omnia, audivit: «Tua erant, tuorumque militum.» Ita S. Bonaventura in ejus Vita.

S. Elisabetha, Hungariae regis filia, pauperi donans suum pallium, cum maritus illud ab ea requireret, ipsa illud ipsum ei in perlicia miraculose restitutum ostendit, uti refert Jacobus Spirensis in ejus Vita.

Andi miram S. Catharinae Senensis liberalitatem pariter et remunerationem, quam refert Raymundus in ejus Vita. Illi enim ex templo domum redire volenti, Christus occurrit in forma juvenis ac peregrini, triginta plus minus annorum, petivisse ab ea vestem. Illa rediens ad sacellum, unde descenderat, tunicam non mancatam, quam sub extrema veste propter frigus habebat, sibi caute detraxit pauperique tribuit, nesciens esse Christum. Et ille etiam lineum vestimentum petiit. Tum illa jubet illum se sequi ad edes suas: ubi ei subuculam et subligaculum dedit. Verum non destitit ille plura mendicare, ut probaret ejus animum. «Quid, inquit, faciam hac tunica, quae mancis caret? Quaeso etiam mihi manicas largiaris.» Illa perlustrat domum, et ecce vidit a perlicia suspensam novam ancillae tunicam: ab eaque manicas auferens dat pauperi. Rursus ille etiam socium in domo hospitali se habere dicit, valde indigentem vestibus. Tum vero S. virgo nihil prorsum sibi superesse videns, quod daret preter tunicam, qua erat induta, quam non sinebat virgineus pudor et honestas uti sibi detraheret, ne nuda cogeretur cum multorum offendiculo incedere, dixit pauperi: «Revera, charissime, si possem ullo pacto, libenter aliquid praestarem socio tuo.» Ille vero subridens: «Vide, inquit, promptum animum tuum; sed jam bene vale.» Etsi autem S. virgo, illo recedente, ex quibusdam signis concepit Dominum Jesum esse: tamen, quia tanta gratia se indignissimam putabat, ad consueta se recepit exercitia sua. Sed nocte sequenti Dominus ei oranti manifeste se visendum praebuit, in illius pauperis effigie, in manu tenens tunicam, quam ipsi virgo dederat, margaritis jam et coruscantibus gemmis conspi-

eam, atque se illi daturum vestem invisibilem, quae ab ea arceret omne noxium utriusque hominis frigus. Quod certe etiam reipsa praestitit, adeo ut ex eo tempore, isidem hieme, quibus aestate contenta fuerit vestibus: imo ne etiam intemperiem unquam senserit. Simul autem etiam Dominus, cum hanc tunicam illi ostenderet, talia promissa ei fecit, unde certo illi constare posset, ipsam in caelis excellenti gloria sine fine perfructuram.

Audiant divites, audiant principes auream Agrippi Pontificis sanctimonia clari sententiam in epist. paren. ad Justinianum Imp.: «Vestimentum non veterascens est beneficentiae amictus, et incorrupta stola est misericordia erga pauperes. Eum igitur oportet qui pie regnare vult, talium indumentorum pulchritudine animam exornare. Amoris enim in egenos qui indutus est purpura, caelestis quoque regni compos effluitur.»

8. AMPLIUS (hebraice superabundanter, id est ali-quid supra sortem, vel capitale) NON ACCIPITUR.— Nota: Deus, inter alia crimina, etiam usurae et usurarius mortem intendant, idque iuste. Nam, ut ait S. Ambrosius lib. De Tobia, cap. x: «Nihil interest inter funus et foenus, nihil inter mortem distat et sortem.» Et Cato rogatus: «Quid esset fonerari? Est, inquit, hominem occidere.» Quocirca S. Ambrosius libro citato, cap. xii, usuram comparat echidnae, sive viperae: «Echidna, quae, quaedam est feneratoris pecunia, quae tanta mala parituri. Echidna tamen foecunda pennis viscera trahens, partu suo rumpitur, et morte materna docet sobolem non esse degenerem in matrem. Illam morsibus suis scindit. Illic ubi nascitur venenum, primum probatur. Pecunia autem feneratoris omnia mala sua concipit, parit, nutrit, atque ipsa magis in sobole sua crescit, tristi prole numerosior.» Et inferius: «Ibi ergo dolores, ut parturientis. Unde etiam veteres Graeci appellaverunt usuras, eo quod dolores partus animae debitoris excitare videantur.» Plura de usura dixi Deuter. xxii, 9.

9. IN PRECEPTIS MEIS AMBULAVERIT, ET JUDICIA MEA CUSTODIERIT. — Idem per epexegezin aliis verbis inculcat. Idem enim in re sunt iudicia et praeccepta; sed connotato distincta, ut patet etyma intuenti. Alii per praeccepta accipiunt affirmativa, per iudicia negativa; intelligit gratia et obligantia sub peccato mortali. Nam ut sapienter ait S. Augustinus in Sententiis: «Sicut non impediunt ab aeterna vita justum quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur: sic ad salutem aeternam nihil prosunt aliqua bona opera impio, sine quibus diffinitive vita custodit pessimi hominis inventur.»

UT FACIAT VERITATEM, — id est officium, vel debitum virtutis. Sicut enim veritas in diebus, est adeo quod dicti ad id, quod est in mente: sic veritas in factis, est aequatio operis ad id, quod dicitur lex, ratio aut fides agendum esse.

VITA VIVET, — vitam vivet felicem, scilicet temporalem; et secundo, vitam gratiae et gloriae in caelo vivet justus et beatus. Nam vita vivere, hebraeus est iacendo, feliciter, ad voluntatem et voluptatem vivere.

13. MORTE MORIETUR, — infelici morte rapietur, non ei scelerato prolebit patria virtus. Ita Prado.

SANGUIS EIUS IN IRRO ERIT, — luet sanguine, id est morte quam sibi conflavit; ipse sibi causa erit mortis. Sic cap. xxxiii, 4, dicitur: «Sanguis impius super caput ejus erit.» Aliter Chaldeus, g. d. Rens erit mortis. Aliter quoque Maldonatus, g. d. Penas persolvat sanguinum, id est homicidiorum quae perpetravit: sicut aliorum sanguinem fudit, ita sanguis ejus fundatur.

14 et 17. SI GENUERIT (latro jam dictus vers. 10 et sequentibus) FILIUM, QUI VIDENS OMNIA PECCATA PATRIS SUI QUE FECIT, TIMEBIT, ET NON FECERIT SIMILIA EIUS, etc., HIC NON MORIETUR IN INIQUITATE PATRIS SUI, SED VITA VIVET. — Sic Achaz, Manasses, Amon, reus impii, male perierunt: horum vero pii filii, scilicet Ezechias et Josias, vixerunt felices et gloriosi. Ita Theodoretus.

Dices: Exod. xx, 5, dicitur: «Ego Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem.» Rursus II Reg. xxiv, ob peccatum David censa sunt 70 millia populi. Ob peccata Nathan, Abiron et Sodomitarum tota familia et gens cum parvulis innocentes est deleta. Sic in Madian Deus omnes etiam parvulos occidit jussit, Num. xxxi, 17. Sic in Jericho jussit Josue omnes etiam infantes occidi, Josue vi, 17 et 21. Ergo Deus peccata parentum punit in filiis. Respondet S. Augustinus, epist. 73, filios ob peccata parentum puniri poena corporis, quod a aere acceptum, non penis anima, id est spiritualibus. Verum Ezechiel, eque ac Moses, loquitur proprie de penis corporis, ut dixi.

Secundo, S. Augustinus, Enchiridii xlvj; S. Leo, epist. 84, et S. Gregorius, XV, Moral. xxii, haec explicant de peccato actuali, quod opponitur originali: Peccatum, inquit, originale trahimus a parentibus, quia unum cum illis sumus: sed ab eo liberati per baptismum, jam non parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Verum Ezechiel, uti et Moses, loquitur de poena, non culpa; poena, inquam, temporali non peccati originalis, sed actualium, quae Judaei post circumcissionem, et deletum per eam peccatum originale, commiserant.

Tertio, S. Augustinus, lib. VI Quaest. veter. Testam. cap. viii, et S. Thomas, II II, Quaest. LXXXVII, art. 8, respondent Deum flagellare filios, etiam bonos, malorum parentum, ut haec flagella sint poena parentum et medicina praeservativa filiorum. Idem docet Plutarchus lib. De Sera numinis rivalia. Hoc refellit Prado: quia haec filiorum medicina est, non poena.

Quarto, Maldonatus respondet hanc generalem Prophetae sententiam intelligendam esse, non ge-

neraliter de omnibus personis et de omni tempore: sed accommodate ad id, de quo agitur. Agitur autem hic de poenis, quas Judaei ob peccata Manassis se luere querebantur: quibus respondet Deus fore, ut non amplius ob peccata Manassis puniantur, sive quia ob ea jam sat poenarum dederant; sive quia ipsi satis peccatorum habebant, ut merito illis gravissimas poenas Deus sumeret. Verum verba Prophetae generalia generalem esse sententiam evincunt, est occasio ejus fuerit particulare scelus Manassis.

Respondeo ergo Prophetae loqui de adultis filiis piis, qui impiorum parentum peccata detestantur; Mozen vero loqui de impiorum patrum impiis filiis, qui peccata parentum imitantur: in his enim peccata parentum punit Deus. Tunc enim patris et in se puniunt, et in filio: ac filius puniuntur ob peccatum patris, non quatenus est peccatum patris, sed quatenus illud imitatus est et sibi proprium effecit. Verum tamen est, quod non puniretur ita cito et graviter filius, nisi peccata patris praecessissent; quia gravius peccat, eo quod majorum scelera imitans, ac approbet et complacendo participet, ideoque impudentior sit et perveciator, dum isdem sua addit et adiecit ut faciat cumulum. Ita S. Hieronymus. Vide dicta Exod. cap. xx, 3. Dico, de adultis, quia parvulus poena mortis temporalis subinde punit Deus, et communi parentum cladi involvitur, ut patet in Sodomis, in Jericho, in Chanaan, in Madianitis, in Davide. Ratio est, quia parvuli sunt quasi unum adhuc cum parente, ejusque quasi pars et possessio. Unde parvuli insontis morte gravius cruciatur parens, sceleris sui conscius. Ipsi autem parvulis haec morte bene fit; quia si peccato originali exiatis sunt, salvantur, et periculis damnationis eripiuntur. Sin in eo sunt, uti fuerunt Sodomitarum parvuli, praestat cum eo solo mori, quam cum multis et infandis actualibus, in quae incidissent certo, si vixissent. In adultis ergo filiis impiis impiorum parentum, verum est illud Exodi dictum: adulti enim filii a parentibus discedunt et imbibunt mores sceleratos, ob quos tam ipsi, quam parentes in ipsis puniuntur. Simile est proverbium: «Mali corvi malum ovum.» Cujus ratio haec a nonnullis refertur: Corax quidam primus Syracusis, post mortem Hieronis, instituit artem rhetoricen mercede profiteri. Cum hoc adolescens quidam Tisias haec lege pactus est, ut tum demum mercedem persolveret, ubi artem perdidisset. Dein ubi jam arte cognita, premium reddere cunctaretur, Corax in jus discipulum vocat. Ibi juvenis hujusmodi dilemma proponit: Percontanti quis esset rhetorices finis, ubi Corax respondisset, persuadere dicendo: «Age, inquit, si persuadere iudicibus me nihil debere, non reddam, quia vici causam: sin minus persuadere, non reddam, quia non perdidici artem.» At Corax dilemma quasi avertens in discipulum retorisi: «Imo, inquit, si

persuades, dabis, quia tenes artem, et debes ex pacto: sin minus, dabis, quia sententiis iudicium damnatus.» Quod commentum tam vatum adulescentis audientes iudices succlamarunt: *Κορὰξ ἔφαθεν κορὰξ ὄν, Μὰτι κορὰξ μάταν οὐκ οὐκ.* Corax enim *græco* corvum significat: Ita legitur in Prolegomenis in Hermogenis rhetoricam. Simile vrorus de Protogora Sophista, et ejus discipulo Euthilo, narrat Gellius lib. V, cap. X.

17. IN INIQUITATE (id est propter iniquitatem) PATRIS SUI.

18. ECCE MORTUUS EST (ecce morietur in INIQUITATE SUA, — propter iniquitatem suam.

20. ANIMA QUE PECCAVIT, IPSA MORIETUR (1). — Hinc infert S. Augustinus, tract. III in Apoc. tom. IX: «Multi, ait, in corporibus vivis animas mortuas portare noscuntur.» Sicut enim anima est vita corporis: ita animæ vita est Deus et Dei gratia: hanc ergo per peccatum amittens anima, recte mori dicitur. *Secundo* et simpliciter, «anima,» id est homo, qui peccaverit, ipse morietur, morte tum temporalis (quam maxime timebant Judæi), tum spiritali et æterna. Quid est ergo peccatum? Est mors animæ immortalis: est ergo mors viva, mors æterna, quia est mors animæ semper viventis et æternæ. Ejus ergo mors immortalis est peccatum.

JUSTITIA JUSTI SUPER EUM ERIT, — *q. d.* Justus referet mercedem justitiæ suæ, scilicet vitam; et impius impietatis suæ poenas, scilicet mortem. Hinc liquet nos formaliter esse justos per justitiam, non Christi nobis imputatam, ut volunt heretici, sed per propriam et inherentem, quam Deus ob Christi merita animæ infundit. Rursus, non tam vere et proprie cum gratia Dei bene operando premia mereri, quam sine illa male operando poenas et mortem meremur. De utroque enim eodem modo loquitur hic Propheta.

Moraliter, hinc disce illud S. Clementis lib. II *Const. Apost.* cap. XIV: «Non esse vitandam communitatem sermonis cum delinquentibus, sed actionis;» hæc enim contaminat, non illa.

21. SI AUTEM IMPIUS EGERIT PENITENTIAM, — si corde contratur, si serio doleat et poeniteat, mutetque vitam. Unde hebraice est: *Cum discesserit*

(1) Vers. 19. «Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris?» oppositum potius objecerant, quare filiorum dentes obstupuerunt ob parentum intemperantiam? Verum non repetuntur nunc Judæorum verba querula, inquit Rosenmüller, sed per prolepsin solvitur questio, ut recte notavit Hieronymus, quam poterat auditor opponere, ac si dicit: Quod si rogetis, cur non sustinet hic filius poenam delictorum patris grassatoris? Videlicet quoniam non eandem viam, quam pater insecuratus est, sed in quomodocumque peccator in suo scelere moritur, sic justus suis vivit virtutibus. *Vix* autem dubium, quin vates respiciat effectum illud Jovanum, *Eccl.* xx, 5 (repetitum ibid. xxiv, 6; et *Jerem.* xxxix, 18), de poenis a filiis sumendis, quorum patres peccarant, quod cum adversari videri possit divinæ justitiæ, Noster verum illius sensum explicat.

ab omnibus peccatis suis, et custodierit omnia præcepta, id est proproserit custodire omnia, esto necdum actu custodiat; neque enim uno die aut hora servari possunt omnia mandata; neque tamen expectanda est remissio peccatorum ad longum tempus, cum Ezechiel cap. xxxiii, 12, asserat peccatorem quæcumque die conversus fuerit, indulgentiam habiturum. Hæc ergo ad votum et propositum custodiendi mandata, quod includit penitentis contritio, referenda videntur. Hebræorum enim verba sepe actum non perfectum, sed inchoatum, puta propositum, destinationem, eorum significant. Sic Paulus ait: «Gratiam, qua data est (id est dari decreta sive prædestinata) nobis ante tempora secularia,» II *Timoth.* 1, 9. Hæc ergo penitens «in justitia sua, quam operatus est,» id est quam operari cepit, et deinceps se operaturum firmiter proposuit, «vivit,» ita D. Bellarminus, lib. II *De Pœnit.* cap. vi, qui hinc probat requiri ordinarie formale propositum emendationis ad veram contritionem: nec sufficere virtuale. E contrario Andreas Vega, lib. XIII in *Trident.* cap. xxi, dicens sufficere virtuale, sic explicat, *q. d.* Post justificationem per penitentiam adeptam, in ea permanendum est, per custodiam omnium præceptorum deinceps. Verum, quia Propheta hoc requirit quasi conditionem et dispositionem ante remissionem peccatorum, ut Deus eorum non recordetur, utque peccator vita vivat: hinc prior expositio verior est, quam sequuntur Cajetanus, Soto, Navarrus, Gerson, Ruardus et alii, quos citat et sequitur Franciscus Suarez tractat. *De Pœnit.*, Quæst. LXXXV, art. 4, disp. iv, sect. III.

VITA VIVET, — certo vivet tum vita temporalis, tum spiritali et æterna. Vide dicta vers. 4.

22. OMNIUM INIQUITATUM EJUS, ETC. NON RECORDABOR. — «Adeo, ait S. Hieronymus, peccata patrum in filios non redundant, ut si ipse idem impius poeniteat, Deus dicat: Non recordabor peccatorum ejus.» Nota vim penitentis, que peccatum non tantum ex conscientia, sed et Æ dei memoria delet, Dei, inquam, qui lesus est. Nam alias de hominibus vulgo dicitur:

Pulvere qui lædit scribit, sed marmor læsus.

Hebraice est, non recordabuntur illi, id est non imputabuntur ei ad culpam et poenam, id est non condonabuntur et abolentur, ut amplius non sint.

Hinc ergo patet contritionem perfectam, quæ absolute omnia peccata admissa, quasi summa mala, detestatur ex amore Dei super omnia, cum serio et absoluto proposito ea omniaque alia deinceps cavendi, abolere peccata omnia, et adducere gratiam justificantem. Est enim ipsa ad eam ultimam dispositio: quocirca hæc contritio vocatur, et reipsa est «charitate formata.» Porro sicut hoc in veteri Testamento (ubi Sacramenta ex opere operato justificantia, aliæque justitiæ remedia non habebant) verum fuit: ita est et in novo. Est enim

hoc quasi connaturale veræ contritioni: Deus autem naturam et ordinem rerum non mutat, sed perficit. Ita docent Patres et Scholastici omnes III part. in materia *De penitent.*, imo Concilium Tridentinum, sess. XIV, cap. iv.

Ex hoc loco purgatorium impugnat Petrus Martyr: Si Deus, inquit, post penitentiam et contritionem non recordatur peccatorum: ergo ea non punit poena temporalis in hac vita, aut futura. Respondeo negando consequentiam. Nam sensus huius loci est: «Iniquitatum non recordabor,» supple, quasi manens infensus, et hostis, qui recordatur injuriæ ab hoste acceptæ, ut eam vindicet; sic enim Deus ante penitentiam recordabatur peccati: post eam vero jam reconciliatus, non recordatur, *q. d.* Ego jam depono injuriæ memoriam ac inimicitiam, quam hæcenus cum eo qui peccavit, in mente gessi et servavi: jam eam in gratiam et amicitiam recipio et restituo, ac proinde vita vivet, et non morietur, *q. d.* Non poenam eam morte, uti ante decreveram, sed vita tum presentis (Judæos qui hæc maxime spectabant et optabant), tum æterna vere penitentes, mihi reconciliabuntur, in eaque conservabo; ita tamen, ut poena aliqua temporalis, vel hic, vel in purgatorio luan et expleret, non quasi hostes, sed quasi amici et filii, qui nuper me offenderunt, ob delectationem, quam in peccato et mei offensæ hauserunt. Alioquin enim constat Deum speculatur peccatori peccatorum, uti et rerum cæterarum omnium, que præterita sunt; ergo hæc sententia non omnino absoluta, sed determinate ad presentem materiam accipienda et limitanda est. Nam ex adverso de justo dicitur, quod si peccet, «Omnes justitiæ non recordabuntur,» scilicet ita, ut propter eas maneat justus et amicus, vitæque donetur presentis et æternæ. Constat enim, quod Deus eorum, imo illorum qui semper fuerunt impii, bona opera subinde mercede aliqua temporalis remuneretur: idque disertè docent S. Chrysostomus, homil. 67 *ad Popul.*, Hieronymus in cap. xxxix *Ezechiel.*, Augustinus, lib. V *De Civit. Dei*, cap. xv.

23. NEQUID VOLUNTATIS MEÆ EST MORS IMPII? — numquid antecederet, et ex meipso volo, ac doleor morte impii? Absit hoc a divina bonitate et clementia. Apago ergo, Calvine, qui blasphemus, Deum damnandos creasse ad suam damnationem et mortem æternam: fatum hoc non christianum, non stoicum, sed tyrannicum, sed diabolicum est.

24. OMNES JUSTITIE EJUS QUAS FECERAT, NON RECORDABUNTUR, — ut eum coram Deo faciat justum, gratum, vitæque dignum, non morte. Vide dicta vers. 22.

25. ET DIXITIS: NON EST ÆQUA VIA DOMINI. — Vere S. Augustinus in *Sent.* tom. III, sent. 177: «Sicut, ait, palato non sano poena est cibus, qui aegris odiosa lux, qua

justitia Dei, cui si subicerentur, non conturbarentur.»

NUMQUID VIA MEA NON EST ÆQUA? etc. CUM ENI AVERTERIT SE JUSTUS. — Nota: Deus calumniantibus suam justitiam respondet illud idem quod calumniabantur, quasi hoc argumento eos convincens; quia videlicet prima principia causarum et demonstrationem non habent, sed seipsis nituntur et intelliguntur cognitione et inculcatione terminorum. Sic divina veritas sibi nititur, et divina æquitas justitiæ suæ nullam præter seipsam rationem habet: sed res ipsa clamat eam esse justissimam. Ita Polychronius, Theodoretus, Prado et alii. Sic Cicero crimen parricide exaggerans ait: «Matrem tuam occidisti. Quid dicam amplius? matrem tuam occidisti.» Quia gravius non habebat, quod adderet.

26. MORIETUR IN EIS, — pro eis, propter eas, scilicet iniquitates. Aliter Theodoretus et Polychronius, *q. d.* Qui obduratus est in peccatis et impenitens, morietur in eis, ac consequenter ibi ad mortem æternam.

27. VIVIFICABO. — Septuaginta, *Custodiet et servabit in vita.*

30. NON ERIT IN VOBIS IN RUINAM INIQUITAS. — peccatum non erit vobis causa ruine et mortis.

31. COR NOVUM, — novam voluntatem, spiritum novum, novum affectum, ardorem, ut ab idolis ad me, a vitis ad virtutes transeat. Notat libertatem arbitrii, qua cum gratia Dei possumus nobis facere cor novum.

QUARE MORIEMINI? — id est, ut Vatablus, cur negligentia vestra et impenitentia committeretis ut moreremini? Atque ut Maldonatus: Si hoc feceritis, nihil cause erit cur moriamini. Non enim voluntatis meæ est mors vestra, ut dixi vers. 23. Peccatum solum vobis est causa mortis, quare moriemini? cur sponte vestra mori volitis? cur non arripitis salutem quam vobis offero?

Præclare et efficaciter noster Prado verba Prophete urget et exhaurit. Si ego, inquit, qui super mox iudex sum, in vestram partem inclino, sententiam damnationis ferre omnibus modis recusabo; si ego ipse, qui actor sum, vel a vobis lacessitus, vindictam non exopto, sed sponte noxam condono, si sani esis, neque vitam propriam despicias: «Et quare moriemini, domus Israel?» cum pro actore habeatis advocatum, et pro iudice patronum? Moriemur, quia lex ministris mortis transgressores damnat. Sed ego penitentes absolvo: «Quare igitur moriemini?» Quia patres nostri peccaverunt, nos morimur. Ad vivo ego, quia filii non portabant iniquitatem patrum. «Et quare moriemini, domus Israel?» Quia fecimus pactum cum morte, et fœdus cum inferno. Sed in vestra potestate est, dissolvere fœdus percutsum: revertimini, et vivite. «Quare moriemini, domus Israel?» Quia lege membrorum gravati in mortis barathrum dejicimur. Sed fas est, si lubet, facere vobis cor novum. «Et quare moriemini?»

Quia arduum est ad vitam conari per legis custodiam. Atque facile est vobis comparare spiritum et animum novum, quo ad celestem vitam rapiamini. « Quare moriemini, filii Israel? » Quia ꝑꝑꝑ neci traditi sumus a divina iustitia. At ego, qui nolo mortem morientis, ab ipsis faucibus mortis etiam devoratos eripiam. « Quare igitur moriemini? » Quia Dominus oblitus est nostri ob peccata regum nostrorum, Achaz et Manassis, ideo morimur. Sed oblitus non possum Abraham, Isaac, Israel et Davidis obsequia: eorum memor, vobis, o domus Israel! misericordiam exhibebo et clementiam. « Et quare moriemini? » Quia divina potentiae obsistere non valemus, quae nos Babylonis venumedit. At licet vobis, si ad misericordiam confugiatis, contra Deum fortes esse, quod olim Israeliam patrem vestrum fecisse non ignoratis. « Quare ergo moriemini? » Illud unum est, quod vos accusat, quod deprimit, quod damnat, et morti adjudicat, nimirum quod respicere non vultis, quia quid sit vivere necdum nostis. Sed ego vel phrenesi tam periculosa laborantes non desinam admonere et ad saniora consilia co-

hortari: « Quare moriemini, domus Israel? quia nolo mortem morientis, etc., revertimini, et vivite. »

Narrat Plutarchus olim Milesios virgines furor actas, solitas sibi mortem consciscere, cum nihil haberent cause, nisi: « Volo mori. » Dumque neminis, nec promissis ab hac re averti possent, sapientem quemdam hoc consilium dedisse, ut, quotquot se encassent, publice nudae suspendentur. Infamia hae virgines a sui crede compescuit. Ita facit peccator; nam quasi forens in suam neem ruit, sibi ipsi mortem consciscit, eamque aeternam. An non haec amentia? annon furor? damnati jam suum furorem, suum errorem vident et dolent. « Sed sero sapienter Phryges. » Iuste ergo hic vermis conscientiae jugiter rodit eos: Cur, stolidissime viventium, hanc tibi miseriam aeternam sponte ascivisti? cur te in aeternitatem incendiorum ultro coniecisti? Nemo te compulsi: diaboli non coegit, sed invitavit. Tu tibi imputa tuam sortem; tu libere elegisti mortem praeter vitam, demones praeter angelis, infernum praeter coelo. Dum tempus habemus, haec cogitemus et sapiamus.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Luget cladem Hierosolymae ac filiorum Josiae, scilicet Joachas, Joachin, Joachin et Sedecia regum Juda, eamque sub duabus metaphoris describit. Prima est catulorum leonum; secunda vinea, vers. 10.

1. Et tu assume planctum super principes Israel, 2. et dices: Quare mater tua leona inter leones cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos? 3. Et eduxit unum de leum alis suis, et leo factus est: et didicit capere praedam, hominemque comedere. 4. Et audierunt de eo gentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum: et adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti. 5. Quam cum vidisset quoniam infirmata est, et perit exspectatio ejus: tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum. 6. Qui incedebat inter leones, et factus est leo: et didicit praedam capere, et homines devorare: 7. didicit viduas facere, et civitates eorum in desertum adducere; et desolata est terra, et plenitudo ejus, a voce rugitus illius. 8. Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis, et expandentur super eum rete saum: in vulneribus earum captus est. 9. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miseruntque eum in carcerem, ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel. 10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus ejus, et frondes ejus creverunt ex aquis multis. 11. Et factae sunt ei virgae solidae in sceptrum dominantium, et exaltata est statura ejus inter frondes: et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum. 12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, et ventus urens siccavit fructum ejus: marcuerunt, et arefactae sunt virgae roboris ejus: ignis comedit eam. 13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia et silienti. 14. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comedit: et non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, et erit in planctum.

1. PRINCIPES ISRAEL. — reges jam in synopsis nominatos (1).

2. QUARE MATER TUA LEONA INTER LEONES CUBAVIT? — Matrem vocat familiam regiam Davidis, vel potius Synagogam, ut Valabius; vel, ut epist. Prado et Maldonatus, Hierosolyam. Adde: « ma, » id est vestra, quia tam singulos, quam omnes reges jam dictos alloquitur. Porro Jerusalem vocatur *leona*, ob nobilitatem, audaciam et saevitiam incolarum: *leones* sunt vicini reges gentium, q. d. Olim Jerusalem citra ullum metum versabatur inter reges gentium, perinde atque leona intrepida inter leones. Ita Origenes, S. Hieronymus et Theodoretus.

Rursum leona notat Jerusalem impudicitiam: leona enim symbolum est meretricis, quae in amissio rapacitatem et imperium exercet. Nam ut ait Poeta:

Par est leonae et feminae crudelitas.

Unde meretrices vocantur Megaricae sphinges; sphinges enim capite erant humano, sed corpore leonino. Sed et ante urbem Corinthiam Veneris erat templum, juxtaque Latii templus, cui leonae imago apposita videbatur, arietes inter priores pedes apprehenso: quod nimirum ejus petulantiam indicabat, qua praecipue lasciviant arietes. Idem ex Aristophane confirmat Pierius, lib. 1 *Hist. cap. XXI.*

ENUTRIVIT (Hebraice *רִבְּוּתָא* *ribbutha*, id est multiplicavit) CATULOS SUOS. — scilicet leunculos, q. d. Jerusalem principes suos filios regum enutrivit inter leunculos, id est inter alios principes filios regum et principum. Leunculos vocat Joachaz, Joachin, Joachin et Sedeciam, tum quia juvenes erant; tum quia respectu Davidis, Salomonis, Josiae aliorumque priorum regum exigui fuerunt, atque sub his regnum collabi cepit. Ita Maldonatus.

Tradit Epiphanius, *haeresi lxxviii*, quae est Anticomarianitarum, physicos (pota Herodotum, lib. III *Hist.*, qui fabulosus est, cujus verba recitat Gallus, lib. XIII, vi), docere quod leona tota vita unum tantum pariat catulum, ut per illam representetur B. Virgo, quae unum tantum peperit filium, scilicet Christum. « Aiant, inquit, ferream non parere praeterquam semel et unum. » Causam

(1) Regnum Juda, quod everso decem tribuum regno suum supererat, appellat antiquo nomine, atque ante tempora Roboami communi universis tribubus, videlicet Israelis. Cf. supra xvii, 2. Hieronymus, postquam nominasse se plura hujus loci explanationes legisse, sed tantis obscuritatibus impeditas, ut non tam aperuerint, quam involverat laetionem, atque ex illis unam alteramve commemorasset, « nos autem, » pergit, « existimus explanationes lecturis arbitrio suffragantes, dicimus, captivitate videlicet Prophetam non tam futura videri, quam narrare praesentia. Post sextum enim Saeculo annuum, (suppletum studio in consequentibus, ep. xv, 4, legimus: *Et factum est in anno septimo, in quinto mense*, etc.), assumitur planctus super principes, quae videlicet, qui de Josiae stirpe generati sunt. »

subdit, quod ipsa per 26 menses foetum uterogestet; itaque foetum suis saltationibus, motibus et unguibus « divellere et incidere matricem, » ac proinde « una cum partu etiam uterum ac matricem excerni. » Leo ergo est Christus, leona virgo mater. « Leona autem non contrahit secundum partus. Ergo non amplius partum novit Maria, non amplius conjunctionem corporum sancta Virgo. » Haussit hoc S. Epiphanius ab Aegyptiis, ex quibus Horus Apollo, lib. II *Hierogl. cap. lxxviii*, semel, inquit, enitum mulierem significantes leonem pingunt; haec enim bis uterum non fert. Commentum Aegyptiorum hoc constat Aristoteles, et Plinius, lib. VIII, cap. xvi. Quare S. Epiphanius, hic non suam sed aliorum refert sententiam, eamque apposite adaptat B. Virgini. Nam illam falsam esse patet ex hoc loco, ubi leona dicitur habere plures catulos et leunculos. Idem rationes evincunt. Si enim leona unum tantum pareret catulum, species leonina multiplicari non posset, sed in uno semper unius catuli capite consisteret, cum tamen sciamus certo toto orbe plures esse leones. Secundo, si catulus sit mas, aut si oesidatur antequam generet, species leonina interiret, cum mater ejus leona amplius generare nequeat. Constat autem Samsoneam, *Judic. xiv, 5*, Davidem et alios plures cepisse et occidisse catulos leonum, etiam tenerissimos, antequam generare possent. Ergo jampridem interire debuisset species leonum. Semper consequens esse fuissem, ergo et antecedes. Tertio, catulus leonis semper debet esse femina, ut per eam propagari possent species: atque haec a parente suo leone impraegnari debet, sicut enim ejus proles, et rursus proles proles, itaque consequenter per omnia secula; utpote cum non sit alius leo, qui id facere possit, postquam quod unus sit tantum leonem per omnem vitam endibus, uniusque unius generatio. Haec et plura absurda evincunt sententiam hanc esse falsam. Constat enim ex *Genes. vii, 2*, unum tantum par leonem, scilicet unum marem et unam feminam, servatum esse in arca Noe, ad speciem propagationem; ex quo tantum leonum numerum toto orbe jam propagatione certimus. Denique Aristoteles, et ex eo Plinius, lib. VIII, cap. xvii, tradunt: « Leonem primo factu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilis esse. » Idem scribitur Homerus (quem citat Gallus, lib. XIII, cap. ix); Solinus, Oppianus, Philostratus, Athenaeus, lib. X; Theophrastus, lib. XXI, cap. 13, et alii, quos citat Gesnerus in *Leone*, pag. 630.

Nota: Tyranni insigne in Scriptura comparantur leoni, ut Pharaon, *Ezech. xxxii, 2*, Nabuchodonosor, *Jerem. iv, 7*; quia leo magnanimitas est, pervigil et saevus, adeoque omnia animalia subjugat et praedatur. Ita Lucullus consul Romanus cum Mithridate Ponti rege bellum gerens, cum ad Troadem appulisset, et juxta eodem Veneris castra haberet, visus est deam sibi nocte haec dicentem audire: « Quis dormis, generose leo? in hincum?